

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

Vital Cuinet'in Gözlem ve Değerlendirmelerinde Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi

The Observations and the Evaluations by Vital Cuinet on the Hacı Bektaş-ı Veli Lodge

Yavuz Uysal*

Abstract: Vital Cuinet, who was in charge of collecting the debts and detecting the public revenues of Ottoman State in the Ottoman State Debt Administration (Duyun-ı Umumiye), gives information about various aspects of the Ottoman State due to working in civil and administrative units between 1880 and 1892. During this twelve-year period of stay in Ottoman, Cuinet also gave extensive information about Hacı Bektaş Veli and his religious lodge. Apart from giving information about the physical features of Hacı Bektaş lodge complex, the social facilities offered by the lodge and the mission undertaken to form public unity were reflected from the perspective of a French researcher and this enabled to create a bridge between that period of time and the present day. The information transferred by Cuinet is an important source for informing about clothing features, the requirements for becoming a dervish, public health practices, as well as economical activities and all those cultural treasures are significant resources for Alevi-Bektaş tradition. Cuinet gave place to periodic perspective of Islamic and ethical values and also explained about the requirements to the Bektaş lodge and the importance of ethical values in being accepted to the lodge. Apart from expressing the unifying effect of Hacı Bektaş Veli lodge being accepted both by Muslims and non-muslims, Cuinet gives information about the similarities between Saint Haralambos and Hacı Bektaş Veli. In the reports of Cuinet, the relationship between Hacı Bektaş Veli and Guild of Janissaries having occupying an important place in Ottoman State system was explained by emphasizing the historical process of Hacı Bektaş Veli and Guild of Janissaries.

Structured Abstract: Vital Cuinet, who was a debt collector in Ottoman Public Debt Administration, responsible for determining the state's income sources, provides information on various matters while visiting all local administrations in Turkish mainland in the line of duty between 1880 and 1892. Living between 1833-1896, this French researcher spent his last years in Anatolia and collected his observations of this region in his work called *La Turquie d'Asie Geographie Administrative Statistique Descriptive et Raisonnee de Chaque Province de l'Asie – Mineure*. The present study focuses on the part related to Hacı Bektaş Veli and His Lodge with the aim to reveal the perceptions of people towards him and his lodge in that era. While approaching the social life features of that time such as the administrative structures, the population, and the conditions of life, the study analyses this period through the lenses of the French researcher. Noticed by Cuinet, Hacı Bektaş-ı Veli, who was sequent to Baba İlyas, was never involved in the uprising. However, he moved with the Bektaş

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Asst. Prof. Dr. Alanya Alaaddin Keykubat University, Faculty of Education, Department of Social Sciences and Turkish
Language Teaching

ORCID 0000-0002-1383-2055

yavuz080@gmail.com

Cite as/ Atıf: Uysal, Y. (2020). Vital Cuinet'in gözlem ve değerlendirmelerinde Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi. *Turkish Studies - Language*, 15(2), 907-916. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43664>

Received/Geliş: 15 May/Mayıs 2020

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 20 June/Haziran 2020

Published/Yayın: 27 June/Haziran 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

CC BY-NC 4.0

clan to relatively quieter Sulucakarahöyük, where Çepni Turks lived, which could be related to the social unrest following the rebel.

The information both about Hacı Bektaş-ı Veli, who is a Turkmen Sufi dervish within Turkish social life and about his lodge are important. The researcher mentions about the relationship between Guild of Janissaries and Hacı Bektaş-ı Veli and records the epic told; but he did not include an analysis on this matter. According to this epic, Hacı Bektaş-ı Veli's actions such as blessing Janissaries, naming them and handing the flag could be evaluated as the reasons for his gaining legitimacy. Hacı Bektaş-ı Veli, who was considered to be a sage in the Guild of Janissaries, was respected very much. In fact, it should be noted that it was Abdal Musa who ensured Hacı Bektaş-ı Veli to be recognised as a sage within the Guild of Janissaries.

Cuinet was in the region at the last quarter of 19th century, at the time when Guild of Janissaries had been abolished following Vaka-i Hayriye (the auspicious incident) in 1826 and Bektaşî lodges were closed because of their alleged relationships and devotion to the sect. In fact, the majority of the lodges were handed on Nakşibendis (the Naqshbandi sect). Reporting all the physical details of Hacı Bektaş-ı Veli's Lodge in this period, Cuinet uncovers those times' structures. While reporting the significant income sources and the scope of the agricultural activities, the researcher highlights the importance of rock salt for the locals and the life in the lodge. Also, the researcher records the epic, in which the name Tuzköy (Salt Village) was given to one of the settlement areas.

While Abdal Musa brought Bektashism to life, Balım Sultan was the one that broke off the relations with other heterodox sects and enabled it to have an independent form with new practices and rituals. After Balım Sultan in 16th century, large structure blocks were built in the centre close to the lodge and the tomb. Indeed, considering the social complexes built in Hacı Bektaş, it could be observed that the structures were institutionalized and functional. This place was the central for all the Bektaşî lodges in the country. The rituals and the hierarchical structures and their functions within Bektaşî sect worked in order and in a disciplined manner. During this period, there was a competition between Dedeababas and Çelebis. Although Çelebi Magister was embraced as the sage and respected among the rural folk who believed that Çelebis were descended from Hacı Bektaş-ı Veli, the impact of the reformation during Balım Sultan term was a significant factor in this dissidence between the two sects.

Hacı Bektaş-ı Veli's tolerant attitude towards the Christian community around Sulucakarahöyük led to his being recognized by various religions. While one of the reasons for this recognition could be that Hacı Bektaş-ı Veli reflected the same concept as Christian Saint Haralambos, the main reason seems that moral values were given prominence. Therefore, Christians also visited his lodges, which was directly related to acceptance following the tolerant attitude. Furthermore, it is an undeniable fact that tolerant attitude and common acceptance contributed positively to the process of Islamisation. Rather than Islamic rules, the importance given to moral values led to a form which embraced not only Muslims but Non-Muslims as well. The lodge's atmosphere where one felt comfortable expressing his opinions and could develop sense of belonging led to increased commitment by Christian community.

Hacı Bektaş-ı Veli actively influenced people in terms of creating the classical perception of `veli` and leading to creating the epics. Providing people with material and nonmaterial services, Hacı Bektaş-ı Veli and his lodge also draw people in terms of public health services. Health care details such as treatment of illnesses or helping women to bear children were recorded by Cuinet. While Bektaş-ı Veli became an important sect-centralized cult, the number twelve could be noticed as a symbol used in clothing or accessories within the sect as well as on the walls of social complexes. This symbol is still reflected in today's Bektashi traditions and shows how far the cult of `twelve imams` dates.

Keywords: Hacı Bektaş Veli, religious orderi Lodge, Guild of Janissaries, Haralambos, Vital Cuinet.

Öz: Osmanlı Devleti'nden alacaklı konumdaki Duyun-ı Umumiye'nin alacaklarını tahsil etmek amacıyla devletin gelir kaynaklarının belirlenmesi görevini yürüten Vital Cuinet, 1880 ile 1892 yılları arasında kaldığı süre boyunca Türk topraklarında görevi gereği bütün mülki, idari birimleri dolaşırken çeşitli konularda bilgiler vermektedir. Cuinet'in aktarmış olduğu bu bilgiler, on iki yıllık süreci kapsayan bu dönem içerisinde Hacı Bektaşî Veli ve tekkesi hakkında geniş bilgiler sunmaktadır. Tekkenin fiziki özelliklerinin yanında, insanlara sunmuş olduğu sosyal olanaklar ve toplumsal birlikteliği oluşturma adına üstlenmiş olduğu misyon, Fransız bir araştırmacının kaleminden günümüze aktarılmış ve o dönem ile günümüz arasında bağlantı kurma adına

önemli bir kaynak olma görevini üstlenmiştir. Kıyafet özelliklerinden, derviş olabilme şartlarına; halk hekimliği uygulamalarından, tarihi kökenlere ve ekonomik faaliyetlere varıncaya kadar aktarılan bu kültürel hazine, Alevi-Bektaşî geleneği açısından oldukça önemli bir kaynaktır. İslami ve ahlaki değerlere dönemsel bakış açısını da ele alan Cuinet, aktarımında, tekkeye kabul esaslarının sınırlarını da belirterek ahlaki değerlerin önemini açıkça ifade etmiştir. Müslim ve gayrimüslim kesim tarafından kabul gören Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesinin birleştirici etkisini açıkça ifade eden Cuinet, Aziz Haralambos ile Hacı Bektaş-ı Veli arasındaki benzerlikleri belirterek, bu kabulün nedenlerini açıklamaya çalışmıştır. Hacı Bektaşî Veli'nin Osmanlı Devleti içerisinde bulunan Yeniçeri Ocağı ile bağlantısı da çalışma içerisinde belirtilmiş ve ocağın piri olan Hacı Bektaş-ı Veli'nin ve Yeniçeri Ocağı'nın tarihi sürecine vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş-ı Veli, Tarikat, Tekke, Yeniçeri Ocağı, Haralambos, Vital Cuinet.

Giriş

Osmanlı Devletinin hâkim olduğu Türk toprakları her dönem Batılı gezginlerin ilgisini çekmiştir. Bu gezginler, devlet görevi, yeni yerler görme arzusu, inanç ve ibadet gibi çeşitli amaçlarla Türk topraklarına geldiler. Kendi devletleri için çeşitli konularda bilgi toplama ve aktarma işini de üstlenirken Türk topraklarında gördükleri tarım, hayvancılık, bitki örtüsü, sanat, tarih, arkeoloji, nüfus olmak üzere, hemen hemen her şeyi kayıt altına aldılar (Ak, 2019a: 1672; Ak, 2019b: 350; Ak, 2019c: 297). Osmanlı Devleti bünyesinde yurt dışından görevlendirilen bu gezginlerden birisi de Fransız coğrafyacı ve oryantalist Vital Cuinet olup, 1880 ile 1892 yılları arasında Düyun-ı Umumiye Meclisi İdaresi'nde Genel Sekreter olarak görev yapmıştır. Fransız hükümeti tarafından özellikle Düyun-ı Umumiye'nin Osmanlı Devleti'nden alacaklı olması sıfatı ile devletin gelir kalemlerinin belirlenmesi gerekiyordu. Cuinet, Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik yapısını incelemek ve gelir kaynaklarının dökümünü çıkarmak üzere Anadolu'ya gönderildi. On iki yıl boyunca gerçekleştirdiği geziler sonucunda, devletin resmi verilerinden de faydalanıp, eserini kaleme alırken her sancağın gelir kalemi başta olmak üzere, çeşitli yönlerini ayrıntılı bir şekilde kayda almıştır (Mangaltepe, 2005: 33).

Cuinet, görevi nedeniyle Osmanlı Devleti'nin egemen olduğu coğrafyayı dolaşırken aynı zamanda Türk kültürü içerisinde sufilik boyutu ile önemli bir figür olan Hacı Bektaş-ı Veli ve Tekkesi hakkında da birtakım bilgileri kaleme alır. Tekke'nin bulunduğu mekân ile idari, sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden çeşitli hususları da değerlendirme fırsatı yakalamıştır. 1833-1896 yılları arasında yaşamış olan Fransız araştırmacı, yaşamının son yıllarını Anadolu coğrafyasında geçirmiş ve gözlemlerini *La Turquie d'Asie Geographie Administrative Statistique Descriptive et Raisonnee de Chaque Province de l'Asie – Mineure*, isimli eserinde toparlamıştır. Çalışma, bu eserin Hacı Bektaşî Veli ve Tekkesini ele aldığı bölümün günümüze aktarımını yaparak; o dönemde Hacı Bektaşî Veli ve Tekkesi hakkında insanlar arasında var olan algıyı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte bölgenin idari yapısı, nüfusu, yaşam şartları gibi sosyal hayatı da ele alan çalışma, o dönemi bir Fransız araştırmacının gözünden analiz etmemize olanak sağlamaktadır.

1. Hacı Bektaş Nahiyesi

Cuinet (1892: 337-339), yapmış olduğu çalışmada Hacı Bektaşî Veli Tekkesinin bulunduğu coğrafi konumu şöyle ifade etmektedir: Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi'nin bulunduğu yer, aynı adla anılan Hacı Bektaş Nahiyesi olup; nahiyenin idari durumu ve coğrafi konumu ele alındığı gibi nahiyeye Kırşehir Sancağı'nın Keskin Kazasına bağlıdır. Temiz havası ve suları ile ünlü olduğu belirtilen Hacı Bektaş Nahiyesi, coğrafi olarak Kırşehir'in 60 kilometre güneydoğusunda, Kayseri'nin 75 kilometre kuzeybatısında, Yozgat'ın 111 kilometre güneybatısında ve Ankara'nın 195 kilometre güneydoğusunda yer alır. Osmanlı Devleti'nin taşra teşkilatı yapılanması içerisinde yer alan Hacı Bektaş, nahiyeye olarak idari bir birim iken, merkezi aynı ad ile anılan köy olup, eski Sulucakarahöyük'ün bulunduğu yerde konumlanmıştır. Hacı Bektaş Nahiyesine bağlı Avuçköy,

Engel, Çivril ve Kıptiyan olmak üzere dört köy bulunduğu bilgisi verilirken; burada bahsi geçen Kıptiyan, muhtemelen meskûn bir köyden ziyade Abdalların yaşadığı yer olmalıdır. Bu idari yapılanmanın mevcut olduğu Hacı Bektaş merkezinde, 50 dükkânın yanında, kamu binaları olarak gösterilen bir cami, yeni bir vakıf medresesi ve bir sığınma odası bulunmaktadır. Bir seyyahın gözlemleri gibi ele alınan bu tarif, o dönemde tekkenin bulunduğu bölgenin nüfusu, sosyal hayatı ve Osmanlı Devleti'nin idari teşkilatlanması hakkında ipuçları vermektedir.

Sosyal yapı bakımından Hacı Bektaş merkezinde 311 hanede 1.519 nüfus yaşarken bunlar, Müslümanlar ve Bektaşî tarikatına bağlı dervişler olarak gösterilir. Hacı Bektaş merkez ile bağlı köylerde toplam hane sayısı 696 iken, buralarda yaşayan kadın ve erkek nüfusu toplam 3.455 kişiden oluşur (Cuinet, 1892: 339). Cuinet'in bu tespiti ve değerlendirmeye alırken yapmış olduğu *Müslüman ve Bektaşî tarikatına bağlı dervişler* söylemi, iki kavram arasında farklılıklar olduğunu; dolayısıyla Bektaşîlik ile Müslümanlık kavramlarının birbirinden bağımsız iki farklı yaşam şekli olduğu düşüncesini akıllara getirmektedir. Cuinet'i bu sonuca götüren neden, sosyal yaşamda Bektaşî dervişleri ile halk arasında sosyal yaşam ve statü anlamından belirgin farklılıkların olduğunu düşündürmektedir.

Ekonomik olarak Hacı Bektaş Nahiyesi'nde kaya tuzu çıkarılmakla birlikte; tuz, hem yörenin hem de tekkenin önemli bir gelir kaynağıdır. Tarımsal üretim Kırşehir Sancağı'nın geneli ile aynı olup buğday ve arpa başta olmak üzere tüm tahıllar yetiştirilir. Güzel bahçeleri ve muhteşem üzüm bağları Cuinet'in (1892: 340) dikkatini çektiği gibi hayvancılık alanında nahiyede genellikle sığır beslendiği belirtilir. Yukarıda ifade ettiğimiz tekke ve halk arasındaki sosyal ve toplumsal yaşamdaki farklılık vurgusu, ekonomik faaliyette de kendisini göstermektedir. Anadolu coğrafyasının hemen her köşesinde birinci derecede önemli geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık, Hacı Bektaş Nahiyesi için de ne denli önemli olduğu açıkça ifade edilmektedir. Ancak, bu açıklamadaki yöre halkı ve tekke kavramlarının iki farklı konu olarak ele alınması, ekonomi ve geçim kaynağı olarak tekkenin, yöre halkından ayrı düşünülmesi ve kendi içerisinde farklı bir denetim mekanizmasının olduğunu açıklamaktadır. O dönemde kaya tuzu üretiminin ve ekonomik faaliyetlerdeki katkısının altının çizilmesi ise önemli bir ayrıntıdır.

Cuinet'in, (1892: 340) verdiği bilgiye göre Hacı Bektaş Nahiyesi merkezli yörenin ilgi çekici olmasını sağlayan husus, nahiyenin kurucusu Hacı Bektaş-ı Veli'nin mezarının bulunduğu tekkeye Bektaşî dervişlerinin odaklanması ile ilgili olup; dini bir merkez olduğu anlaşılır. Hacı Bektaş Veli, çağdaşı olan tüm düşünürlerin öncüsü ve uyarıcısı sayılmaktadır. Hacı Bektaş Veli, özellikle Alevi-Bektaşî toplumunda inanç, ahlak, töre ve dil alanında başlıca kaynağı oluşturmaktadır. O'nun dinamik etkinliği, geniş alanlara dağılmış büyük insan topluluklarını kapsamaktadır (Ulusoy, 1986: 11).

2. Hacı Bektaş-ı Veli

Bektaşî Emirliği, Yeniçeri Ocağı'nın kurulmasından kısa bir süre önce, kendisiyle yakından bağlantılı olan Sultan Orhan'ın hükümdarlığı döneminde kurulmuştur. Yeniçeri Ocağı kurulduğunda Sultan Orhan, kardeşi Alaeddin ve vezir Çandarlı Kara Halil ile görüştüğünden sonra Amasya yakınlarındaki Suluca'da Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyarete gittiği ve Yeniçeriler ile onu tanıştırdığı belirtilse de bu bilgiler menkıbevi bir nitelik taşır ve bir kısmı çelişkiler içerir. Muhtemelen burada bahsedilen Suluca, Hacı Bektaş-ı Veli'nin gelip yerleştiği Sulucakarahöyük olmalıdır. Ayrıca Sultan Orhan, Hacı Bektaş-ı Veli'ye, Yeniçerilere bir isim ve bayrak vererek dua etmesini ister. Bunun üzerine Hacı Bektaş-ı Veli, huzuruna gelen genç bir askerin başına elini koyup dua ederken, giydiği hırkanın kolu askerin başından arkaya doğru sarkar ve bu durum, bu hadiseden sonra Yeniçerilerin Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlılığının bir simgesi olur. Bu askerlere Yeniçeri adı yanında, üzerinde Hz. Ömer'in çift köşeli kılıcıyla beyaz bir hilal bulunan kırmızı bir bayrak verir. Böylece bütün Yeniçeriler Hacı Bektaş-ı Veli'nin emrine girer. Bundan sonra bu dervişlerin şeyhi, aynı zamanda Yeniçeri Ocağındaki 99. alayın komutanı olur. Böylece Yeniçeri kışlasında bulunan sekiz Bektaşî

dervişi, devletin refahı ve Hacı Bektaş ailesinin dostu olarak gösterilen Yeniçerilerin başarısı için gece gündüz dua ederler (Cuinet 1892: 340). Cuinet'in kayda aldığı bu menkıbeye göre, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Yeniçeri Ocağı ile ilişkisi ve ocakta pir olarak kabul görmesi meşru bir zemine oturtulurken; Hacı Bektaş-ı Veli'nin doğrudan Sultan Orhan Gazi ile bağlantısını kurmak güçtür. Yeniçeri Ocağı'nın, Orhan Gazi döneminde kurulması veya Hacı Bektaş-ı Veli'nin, Orhan Gazi'nin hükümdarlığı döneminde yaşıyor olması gibi bir durum söz konusu değildir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin zamanla Yeniçeri Ocağı'nın manevi pîrî olarak kabul edilmesi, ona böyle bir misyon yüklenmesine zemin hazırlamış gözükmektedir. Özellikle Aşıkpaşazade, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Osmanlı hanedanından kimseyle görüşmediğini dile getirirken; Yeniçeriler ile Bektaşiliğin bağı, Bektaşî şeyhi olarak gösterdiği Abdal Musa'nın, Orhan Gazi zamanında katıldığı seferler sırasında Yeniçeriler ile yoldaşlık etmesine bağlamaktadır (Âşıkpaşaoğlu, 1970: 221-224). Bu çerçevede Hacı Bektaş-ı Veli, Baba İlyas'ın bir ardılı ve bir Türkmen Sufi Şeyhi olarak, özellikle Babâî İsyanı'ndan sonraki süreçte kendisinin mensubu olduğu Bektaşlı Türkmenleri ile birlikte Çepni Türkmenlerinin bir kısmının da meskûn bulunduğu ve aynı zamanda تنها bir yer olarak nitelendirilebilen bugünkü Hacı Bektaş'ın bulunduğu yere, yani Sulucakarahöyük'e yerleşir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin 1271 yılında öldüğü tahmin edilirken, Aşıkpaşazade'nin de belirttiği üzere Orhan Gazi ile görüşmesi mümkün değildir. Kutsallık kertesinde menkıbevi ve mitolojik bir kimlik kazanmasını sağlayan kişi Anadolu Erenlerinden Abdal Musa olarak gösterilir. Abdal Musa'nın 14. yüzyılda, Hacı Bektaş-ı Veli'nin, Sulucakarahöyük'teki tekkesinde yetiştiği ifade edilirken; Hacı Bektaş-ı Veli'nin önemli bir şahsiyet olarak tanınmasını ve Hacı Bektaş-ı Veli kültürünün yayılmasını sağlayan kişi olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Hacı Bektaş-ı Veli yaşadığı dönemde pek tanınmadığı halde, yaşadığı dönem ile ölümünden sonra üretilen menkıbeler aracılığı ile onu Abdal Musa, Osmanlı Beyliği başta olmak üzere, Orta ve Batı Anadolu'da yaşayan halklar arasında tanıtır ve ona yeniden hayat verir. Abdal Musa, 14. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi'nin şeyhi konumunda bulunduğu gibi yanındaki bazı Haydari dervişleriyle birlikte kuruluş sürecindeki Osmanlı Beyliği hükümdarı Orhan Gazi'nin hizmetine girip fetihlere katılır ve başarılar kazanır. İşte bu süreçte omuz omuza düşmana karşı savaştığı Osmanlı gazilerine Hacı Bektaş-ı Veli'nin menkıbelerini anlatır ve O'na menkıbevi ve manevi bir hüviyet kazandırır. Böylece gaziler aracılığı ile Hacı Bektaş-ı Veli'yi tanıyan Osmanlı Sultanları, Yeniçeri Ocağını kurarken gaziler arasında yaygın ve güçlü bir kült haline dönüşen Bektaşiliğe ocağın bağlanması herhangi bir sakınca görmezler. Yeniçeri Ocağı ile iç içe geçmiş olan Bektaşî Tarikatı, 16. yüzyılın başlarında Balım Sultan ile Haydarilik'ten ayrılıp Osmanlı Devleti merkezi hükümetinin de desteğini alarak, Hacı Bektaş-ı Veli adına kuruluş sürecini fiilen tamamlar (Ocak, 1996a: 164-168; Ocak, 1996b: 456-458).

Hacı Bektaş-ı Veli'nin, Osmanlı Devleti ve Yeniçeri Ocağı ile ilişkisini menkıbevi bir şekilde kaleme alan Cuinet, (1892: 340-341) Bektaşî Dervişlerinin kostümleri hakkında da birtakım bilgiler vermektedir. Kostümlerin önemli parçalarına değinip bir iple boyuna bağlanarak göğüs üzerinde taşınan *yeşim yıldızı teslim taşı*, bir çeşit üflemlerle düdüğü dediği *nefir*, bir tür fişekliğe benzettiği *cilbend* ve özellikle *beyaz taç başlık* ile dervişlerin daima kendilerini tekkelerinde hissettiklerini belirtmektedir. Derviş kıyafetlerinin hangi anlamları içerdiğine değinen Atasoy, Bektaşî dervişlerinin kostümlerine yüklenen anlam çerçevesinde, altında bir püskül sarkan, on iki dilimli teslim taşı boyuna takıldığı gibi Bektaşîlerin acziyetini ve teslimiyetini temsil ettiğini ifade eder. Nefir, hayvan boynuzundan yapılmış bir çeşit boru gibi öttürülen düdüğü olup, dağda taşta dervişler bununla kendilerini yırtıcılardan korudukları gibi bir tehlikeyi haber vermek veya dervişleri bir araya toplamak için kullanılır. Beldeki kuşak kemere bağlanan ve üzerinde karşılıklı olarak Ali yazısı işlenmiş keçi derisinden yapılmış cüzdan veya çanta görevi gören bir cilbend içerisine tarak, makas, çakı, akçe, iğne, iplik gibi alet edevat konulur. En önemli parçalardan birisi olan, başa giyilen ve on iki imamı temsilen on iki dilimli tacın, Bektaşîler için kutsal alamet ve pir emaneti olarak görüldüğünü ifade etmektedir (Atasoy, 2016: 85-101, 269-270, 344-354). Kostüm konusu içerisinde başka bir hususa da değinen Cuinet, (1892: 341, 343) Bektaşî dervişlerinin sağ kulağa genellikle

yeşim renkli bir halka taktıklarını belirtir ve bu uygulamanın nasıl yapıldığı hakkında bilgiler verir. Buna göre, taş kulak memesine takmadan önce bir iğne ile delik açılıp, taş yerleştirilinceye kadar içini balmumu topları ile doldurdukları gibi yavaş yavaş genişletip yerini hazırladıklarını ifade eder. Ayrıca kanla karıştırılan bu değerli balmumu toplarının korunduğunu ve bazen Hacı Bektaş-ı Veli tarafından mucizevi bir şekilde taşlaşmış buğday taneleri ve mercimeklerin bu balmumu ile kaplandığını belirtir. Bu tılsımlı karışım, aynı zamanda kısırlık tedavisinde kullanılan bir şifa olarak görülmektedir ki popüler inanca göre aç karına kısır kadınların kocaları, kanlı balmumu ile kaplı bu tahıl taneciklerini yutunca kadınların hemen doğurdukları ifade edilmektedir. Aynı metin içerisinde, köylüler arasında kısırlık sorunu yaşayan insanlara tedavi maksatlı verilen bu karışım, bazı zamanlarda ceza maksatlı olarak kullanılmakta ve ihtiyacı olan insanlara verilmesi reddedilmektedir. Halk hekimliği ve ocaklık anlamında, oldukça güzel bir örnekle karşımıza çıkan bu uygulama, alışlagelmiş uygulamaların dışında bir örnek olması bakımından da oldukça önemlidir. Çünkü günümüz Anadolu sahası sağaltma ya da şifa ocağı olarak görülen merkezlerde çocuk sahibi olmak isteyen aileler, karı-koca ya da sadece kadınının girişimleri sonucuna dayanan bir uygulama bütünlüğünü esas alırken, burada erkeklere uygulanması ve şifanın erkek aracılığıyla aranması örneğiyle karşılaşmaktadır. Cuinet'in bu tepiti de ne denli önemli bir gözlem ve araştırma yetisine sahip olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir.

Bektaşî dervişlerinin, genel kuralın aksine, insanların iman etmeye değer olduğunu iddia ile mükemmel bir şekilde bilgilendirilmekle birlikte bekâret yemini ettikleri dile getirilir. İyi davranış sergileme üzerine kurgulanmış kanıtlara göre tekkeye kabul edilen bu dervişlerin Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi'nde sayılarının otuz ile altmış arasında değiştiği ifade edilmektedir (Cuinet, 1892: 343). Cuinet, bu tepiti ile aslında Bektaşî geleneğinin temel değeri olan iyi insan olabilme özelliğinin diğer değerlerden daha önemli olduğunu vurgulamaktadır. Yani Bektaşî dervişi olma şartı olarak, islami kurallardan ziyade iyi insan olabilme ve bunu hal ve hareketleriyle özümseyerek yaşam felsefesi haline dönüştürebilmenin esas olduğunu ifade etmektedir. İnsani değerler ve ahlak vurgusu genel kuralların önünde görülmüş ve tekkeye kabulde bu değerlerin beyanı esas alınmıştır. Bekâret yemini etme olgusu da Balım Sultan'ın Bektaşîlik ayin ve erkânında yaptığı bazı değişiklikler ve yenilikler sonucunda, mücerret dervişler teşkilatı olarak bilinen, evlenmeyen ve tekkelerde yaşayan bekâr dervişler teşkilatını kurmasına dayanmaktadır. Balım Sultan ile başlayan bir uygulama olduğu muhtemel yeşim renkli halka şeklinde bahsedilen takı, bu dervişlerin sağ kulaklarına taktıkları *mengüş* adı verilen bir tür küpedir. Bu küpe, Balım Sultan Türbesi kapısının eşliğinde tarikata intisap eden mücerred derviş olmak isteyenlerin kulağına belirli bir erkânla delinerek takılırken, küpenin kenarları da on iki dilimli olup; on iki imama işaret etmektedir (Tanman, 1996: 468; Atasoy, 2016: 83).

3. Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi

Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi, Cuinet'in bulunduğu dönemde, sulak arazilerin içerisinde ve çalışkan Bektaşî dervişlerinin büyük bahçeler oluşturarak bu bahçelerde her türlü sebze, meyve ve çiçek yetiştirdikleri bir alan olarak tasvir edilmiştir. Tekke'nin yakınında iki cami bulunmaktadır ve bu camilerden birisini dervişler ve köylüler günlük namaz için kullanırken; diğerinin ise kapısı gümüş kaplı Hacı-Bektaş-ı Veli'nin türbesine bitişik bir cami olduğu ifade edilmektedir. Tekke'ye ait binalar çok geniş olmamasına rağmen düzgün ve temiz bir şekilde korunmakta ve güzel bir şekilde dekorla süslenmiştir. Avlulardan birisinde, Hacı Bektaş-ı Veli'nin mezarı ve türbesi bulunmaktadır. Türbenin bitişiğinde, bir cami ve türbe ile aynı yerde türbeye saygı göstermek için gelen ziyaretçilerin kullanımına yönelik odalar yer alır. Tekke'de ayırım yapılmaksızın ziyarete gelen Müslümanların da Hristiyanların da iyi karşılanıp; bunlara çorba, pilav ve diğer ulusal yemeklerin ücretsiz sunulduğu belirtilmektedir. Tekke'nin mutfacı, abartılı boyutları ile merak uyandıran mutfak eşyaları ile dolu olup, ziyaretçilere gösterilirken; özellikle 1 metre 50 santim çapında ve 1 metre 25 santim derinliğinde bir kazan dikkat çekmektedir. Bu kazana ve caminin büyük şamdanlarına, para atılması geleneksel bir durum haline gelmiştir (Cuinet, 1892: 341). Cuinet'in yapmış olduğu bu

betimlemeler, bir fotoğraf çekmişçesine tekkeyi gözümüzde canlandırmaktadır. Özellikle, ayırım yapmaksızın herkes adına ücretsiz hizmet anlayışı, yukarıda ifade ettiğimiz hoşgörü ve ahlaki değerlere verilen önemi gözler önüne sermektedir. Ayrıca mutfak eşyalarında görülen abartılı boyutlar, tekke ziyaretine gelen kişi sayısını ve tekkeye olan talebi anımsatmaktadır. Kazana ve şamdanlara para atılması geleneği ise muhtemel ki gelen kişilerin manevi boşluklarını dolduran, kutsal mekân anlayışından kaynaklanmaktadır. Aynı uygulamalar, günümüzde de kutsal mekânlarda karşımıza çıkmakta ve insanlar maddi ya da manevi değeri olan parçalarını dileklerinin gerçekleşmesi ya da sadece manevi olarak Allah'ın rızasını kazanmak adına bu mekânlara bırakmaktadırlar. Mitolojik olarak kansız kurban olarak değerlendirilen bu uygulamaların, islami gelenekle örtüşmediği de bir gerçektir.

Hacı Bektaş-ı Veli Zaviyesi, Balım Sultan'dan itibaren 16. yüzyıl içerisinde birçok yeni yapı ile donatılarak tam teşekküllü bir tarikat külliyesi hüviyetine kavuştuğu gibi üç avlulu bir yerleşim düzeni gösterir. Ayrıca ikinci Mahmut döneminde 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşilik de lağvedilince tekke ile pir evi Nakşibendiye Tarikatı'na devredildiği gibi bu dönemde Hacı Bektaş-ı Veli Külliyesi'ni meydana getiren yapıların birçoğunun onarım geçirdiğini ve külliyenin birimleri arasına yenilerinin de katıldığını belirtmek gerekir. Genel olarak bakıldığında zaman külliyedeki birimler işlevlerine göre avluların çevresine yerleşir. Tekke'nin çevresindeki yapılar topluluğu içerisinde kümbetler, Kızılca Halvet, pir evi, meydan evi, mihman evi, kiler evi, çamaşır evi, ekmek evi, at evi, aş evi, köşk, cami, mescid ve çeşmeler yer alır. Bunlardan mescid, külliye oturanlar ile konukların namazlarını kıldıkları yer iken pir evinin ana mutfağı aş evi, külliyenin en önemli birimlerinden birisi olup türbeyi ziyarete gelenlere yemekler burada sunulur. Aynı yerdeki Aş Evi Köşkü önemli konukların ağırlandığı, külliye görevli babaların dinlendiği, hatta dedebaba'nın çeşitli birimlerden sorumlu babaları toplayıp tekke ile ilgili konuları görüştüğü önemli bir yer olarak hizmet verir. Özellikle pir evini tamamlayan ve ev adı ile anılan yapılar kendi içinde ocak şeklinde teşkilatlandığı gibi bu evlerin başında birer baba ile bunun maiyetinde faaliyet gösteren dervişler bulunur. Bütün babalar, pir evinde postnişin olarak oturan dedebaba'ya bağlıdır. Hazret Avlusu olarak adlandırılan bölümde, Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi, Balım Sultan, Güvenç Abdal ve Resul Bali'nin kümbetleri ile Kızılca Halvet ve Kırklar Meydanı bulunur. Kırklar Meydanı'nda hem "Bahçeden gül koparma" ayini yapılır; hem de yeni dedebaba'yı seçen büyük kurul toplanır. Ayrıca Hacıbektaş'ın içinde ve yakın çevresinde, Bektaş Efendi Türbesi, Balım Evi, Akpınar Çeşmesi, Dede Pınarı, Zemzem Çeşmesi, Kara Höyük, Hırka Dağı, Bey Döndü alanı, Balım Buğdayı alanı, Dedebağı, Hanbağı, Çilehane, Beş Taşlar, Selam Kaya, At Kaya, Delikli Taş, Minder Kaya, Kulunç Kaya gibi bir kısmı külliye ile bağlantılı, bir kısmı da Hacı Bektaş-ı Veli ile ilgili menkıbelerin hatırasını yaşatan çeşitli yapılar, makamlar ve abideler bulunur. Bütün bu yapılarda her noktada on iki imamı temsilen on iki rakamına odaklanmış bir damgalama sistemi bulunmaktadır (Tanman, 1996: 460-464).

Öte yandan özellikle yerli Hristiyanlar, Hacı Bektaş-ı Veli'yi, Aziz Haralambos ile aynı karakter olarak gördükleri gibi bu inançla, Hristiyan ziyaretçiler türbeyi kucaklayarak haç işareti yaparlar. Müslümanlar ise ziyaretten sonra namazlarını kılmak için bitişikteki camiye giderler (Cuinet, 1892: 341). Yöredeki Hristiyanların, Hacı Bektaş-ı Veli'ye saygı duymaları Sulucakarahöyük'e geldikten sonra kurduğu zaviyenin yerinin eskiden Haralambos Manastırı'nın bulunduğu yer olduğu ve Aziz Haralambos'un makamı olarak kabul ettikleri şeklinde bir düşünce çok fazla kabul görmez (Tanman, 1996: 458). Ancak bir Türkmen Şeyhi olarak Hacı Bektaş-ı Veli'nin bu yörede izlediği tasavvuf temelli hoşgörü anlayışının etkisi göz ardı edilemez. Bu çerçevede, Hacı Bektaş-ı Veli yaşadığı yörede bir taraftan kendi toplumu içinde mürşitlik görevini sürdürürken; bir yandan da Ürgüp Yöresi'ndeki Hristiyanlarla kurduğu sıkı ilişkiler neticesinde onların İslamlaşmasına zemin hazırlamaktadır. İzlediği hoşgörülü tavır, Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında önemli bir yakınlaşma ortamının doğmasına yol açar. Bu husus, yörede

yaşayan Hristiyanlarının, Hacı Bektaş-ı Veli'ye büyük bir yakınlık göstermelerine ve Aziz Haralambos adıyla takdis etmelerine zemin hazırlar (Ocak, 1996a: 160; Ocak, 1996b: 456). Hacı Bektaş Veli'nin o dönemde oluşturmuş olduğu müslim ve gayrimüslim birliktelik, tekkede var olan hoşgörünün topluma yansımalarıdır ki Cuinet'in bu denli detaylı betimleme yapmasının nedenini de bununla örtüştürebiliriz. Günümüzde dahi birçok dini uygulamaların beyan edilmesinin sakıncalı görüldüğü anlayış, o dönemde yerini hoşgörüye ve birlik-beraberliğe bırakmıştır. Hoşgörü temelli bu tasavvufi yaklaşım, Ocak'ın ifadesiyle İslamlaşma sürecine büyük katkı sunmuştur.

Yeniçeri Ocağı'nın 1826 yılında kaldırılmasının ardından Yeniçeriler ile ilişkileri nedeni ile Bektaş tekeleri kapatılıp mallarına el konulur; ancak devlet tarafından bunların Nakşibendilere devredilmesi ile yeni bir sürece girilir (Tanman, 1996: 462; Melikoff, 2010: 322). İşte Bektaşilik açısından 19. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan bu olumsuzluktan sonra, aynı yüzyılın son çeyreğinde yöreyi gezen Cuinet'in verdiği bilgiler çerçevesinde devlet tarafından 42 köyün aşar geliri hâlâ bu Tekke'nin bakım masrafları için tahsis edilmiş durumdadır. Aslında bu durum prensip olarak 362 köyün aşar gelirlerinin tahsis edildiği eski bir ödenek olduğu halde Bektaş tekelerinin kapatılmasından sonra olması muhtemel bir hamle ile devlet bu aşarların tahsisini geri çeken kararlar alır. Bu 362 köy aşarının tahsisi ile ilgili eski bir efsaneye göre Derviş Bektaş, ayağıyla sultanın göğsünde yaptığı 362 uygulama sonucunda mucizevi bir şekilde iyileşmesini sağlayınca, 362 köyün aşar vergisi uygun görüldüğü belirtilir; ancak hangi sultan olduğu hakkında bilgi vermez. Bu köylerden elde edilen aşar gelirleri bazen Nevşehir'de bir cami inşa etmek, bazen Arapsun'da başka bir cami daha inşa etmek, daha sonra Ürgüp'e su temini için borular döşemek üzere kullanılır. Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi'ne sadece 42 köyün aşarı tahsis edildiği gibi bunun yarısının geliri gizemli kökeni çok çeşitli şekillerde açıklanan bir karakter olan Çelebi Efendi'ye verilir. Genellikle Çelebi Efendi'nin ilk atalarının bir nefesten doğduğu söylenir. Bektaşiler tarafından benimsenen tek olguya göre Çelebi Efendi, Hacı Bektaş-ı Veli'nin kendi yaptığı kanamadan bir bardak kan içtiği için bir mucize ile doğurgan hale gelen kısır bir kadından doğduğu kabul edilir. Bu irsiyet bağı nedeni ile tekkeye tahsis edilen gelirlerin Çelebi Efendi ile paylaşılmasının ardından, tekkenin mevcut geliri sadece 21 köyün aşarı yanında tekkenin bahçelerinde yetiştirilen meyve ve sebzelerin satışı ile üzüm hasadından elde edilen üzümlerden ve ziyaretçilerin dindar yardımlarından oluşur (Cuinet, 1892: 341-342). Bektaş Tekkesi'ne tahsis edilen gelirlerin yarısını alan Çelebi Efendilere bakıldığı zaman, Hacı Bektaş-ı Veli ile bir irsiyet bağı kurdukları gerçek olup; özellikle Balım Sultan ile yaşanan değişim sürecinde mücerretlik erkânı tesis edilince, Bektaşiliğin bünyesinde rekabet halinde iki kol ortaya çıkar. Bu rekabet ortamında mücerred babaların tasarrufundaki tekkelerin mensupları pir evindeki dedebaba'yı tutarken; Çelebi Efendi denilen kişiler, Hacı Bektaş-ı Veli'nin soyundan geldiklerini iddia ederler ve pir evinin dışındaki konaklarda otururlar. Bunlar, çoğunluğu köylüler ile konargöçerlerin oluşturduğu Anadolu Aleviliği'ne bağlı Bektaşiler tarafından tarikatın gerçek reisi olarak tanınırlar (Tanman, 1996: 460).

Ayrıca aşar gelirlerine, Kamu Borçları İdaresinin kendisine her yıl ücretsiz olarak verdiği ve 615 kilogramı Çelebi Efendiye bağışlanan Hacı Bektaş madeninden 1.435 kilogram tuz ilave edilmesi gerekir. Devlet veya görevlileri tarafından Bektaş Tekkesi'ne sunulan bu katkının Hacı Bektaş-ı Veli'nin mucizesini temsil ettiği söylenir. Anlatılan menkıbeye göre Hacı Bektaş-ı Veli aslında bu köyün sakinleri tarafından yemeklerini paylaşmaları için davet edildiği Tuzköy'e giderken, kendisine sunulan tüm yemeklerde mutlak tuz eksikliğiyle şaşkınlığını ifade eder. Köylüler, o zaman ülkede bilinmeyen bu çeşniyi elde etmenin imkânsızlığı için özür diler. Bunun üzerine Hacı Bektaş-ı Veli, köylüleri tuzla bölgesine götürür ve esasını yere vurur: “-Burayı kazın, iyi bir tuz bulacaksınız!” der ve adını taşıyan kaya tuzu madeni, Tuzköy sakinlerine böyle sağlanır (Cuinet, 1892: 342). İşte Hacı Bektaş-ı Veli kerameti sonucu bulunduğu rivayet edilen Hacı Bektaş yakınındaki Tuzköy'de bulunan kaya tuzunun geliri, pir evine ait olduğu gibi pir evinin çevresinde dervişler tarafından işlenen geniş vakıf arazisindeki bostanlarla meyve ve çiçek bahçelerinin de önemli bir gelir kaynağı teşkil ettiği bilinir (Tanman, 1996: 460). Bütün bunlardan sonra Hacı

Bektaş-ı Veli Külliyesi'nin kurumsal bir işleyiş içerisinde dini hüviyetini sürdüren ve Bektaşiliğin çok sayıda taraftarı olduğu anlaşılan bir inanç merkezli kültürel kurum olduğu söylenebilir.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nden alacaklı konumdaki Duyun-ı Umumiye'nin alacaklarını tahsil etmek babında devletin gelir kaynaklarının belirlenmesi görevini yürüten Vital Cuinet, 1880 ile 1892 yılları arasında kaldığı süre boyunca Türk topraklarında görevi gereği bütün mülki idari birimleri dolaşırken çeşitli konularda bilgiler vermektedir. Cuinet'in dikkatini çeken Hacı Bektaş-ı Veli, Baba İlyas'ın bir ardılı olması ve her ne kadar isyana katılmadığı halde bu isyandan sonra beraberindeki Bektaşlı Oymağı ile تنها bir yer olan ve bir kısım Çepni Türkmeni'nin yaşadığı Sulucakarahöyük'e gelip yerleşmesinin, isyanın yarattığı sosyal çalkantı ile ilgili olduğu düşünülebilir.

Türk sosyal hayatı içerisinde bir Türkmen sufi dervişi olan Hacı Bektaş-ı Veli ve tekkesi ile ilgili verilen bilgiler önemlidir. Burada Yeniçeri Ocağı ile Hacı Bektaş-ı Veli ilişkisine değinen gezgin, bu konuda anlatılan menkıbeyi kayda aktarır; ancak tahlile girişmez. Bu menkıbeye göre Hacı Bektaş-ı Veli'nin, Yeniçerileri takdis etmesi, ad ve bayrak vermesi, onun meşruiyet kazanmasını sağlayan hususlar içerisinde değerlendirilebilir. Ayrıca Yeniçeri Ocağı'nda pir olarak kabul edilen Hacı Bektaş-ı Veli'ye büyük saygı duyulmaktadır. Yeniçeri Ocağı içerisinde Hacı Bektaş-ı Veli'nin pir olarak tanınmasını sağlayan kişinin Abdal Musa olduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

Cuinet'in yöreyi gezdiği dönem 19. yüzyılın son çeyreği olup; Yeniçeri Ocağının 1826 yılında Vaka-i Hayriye ile kaldırılmasından sonra tarikatla ilişkileri ve bağlılıkları da göz önünde bulundurulduğu için Bektaşî Tekkeleri de kapatılmış, hatta büyük bir bölümü Nakşibendilere devredilmiştir.

Bektaşiliğe hayat veren Abdal Musa iken Balım Sultan diğer heteredoks tarikatler ile Bektaşiliğin ilişkisini koparıp, müstakil bir yapıya kavuşturduğu gibi yeni uygulamalar ve ritüeller de getirir. Balım Sultan'dan itibaren 16. yüzyılda tekke'nin ve türbenin bulunduğu merkez çevresinde geniş kapsamlı bir yapılar topluluğu da oluşturulur. Gerçekten Hacı Bektaş'ta yer alan külliye bakıldığı zaman kurumlaşmış ve işlevsel bir yapı topluluğunun varlığı gözden kaçmaz. Burası ülkedeki bütün Bektaşî tekkelerinin bağlı olduğu ana mekân konumunda olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca tarikata özgü bir kisveye büründükleri gibi Bektaşî tarikatı içerisindeki ritüeller, hiyerarşik yapı ile işleyiş, belirli bir düzen ve disiplin içerisinde yürütülür. Dedebabalar ile Çelebiler arasında bir rekabetin varlığı ve bu çerçevede taşra kesiminin Çelebi Efendiyi pir olarak kabul edip, Hacı Bektaş-ı Veli soyundan geldiklerini düşünerek büyük bir saygı gösterdikleri göz ardı edilemeyeceği gibi bu ayrışmada Balım Sultan dönemindeki yeniden yapılanma sürecinin etkisi büyüktür.

Yine Hacı Bektaş-ı Veli'nin Sulucakarahöyük çevresindeki Hristiyan topluma karşı izlediği hoşgörülü yaklaşım, O'nun farklı dini unsurlar tarafından da kabul görmesini sağlamaktadır. Bu sayede tekke ziyareti, Hristiyanlar tarafından da gerçekleştirilmektedir ki bu durum, izlenen hoşgörülü anlayış sonundaki kabul görme ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca, hoşgörü anlayışının ve ortak kabulün, İslamlaşma sürecine olumlu katkı sunduğu yadsınamaz bir gerçektir. İslami kurallardan ziyade ahlaki değerlere verilen önem, müslim ve gayrimüslim herkesi kucaklayan bir yapıyı ortaya çıkarmıştır.

Hacı Bektaş-ı Veli, klasik veli algısını oluşturma ve menkıbelerin oluşmasına zemin hazırlama noktasında sağaltma özelliğini son derece aktif bir şekilde insanlara yansıtmıştır. İnsanlara maddi ve manevi anlamda hizmet sunan Hacı Bektaş-ı Veli ve tekkesi, halk hekimliği konusunda da insanları merkeze toplayan bir yapıda karşımıza çıkmaktadır. Hastalıkların tedavi edildiği, çocuksuz

kadınların çocuk sahibi olmalarını sağlaması gibi özellikler, ilk dikkat çeken ayrıntılar olarak Cuinet tarafından kayıt altına alınmıştır.

Hacı Bektaş-ı Veli, tarikat merkezli önemli bir kült haline gelirken, Bektaşî tarikatında giyim kuşamdan takı eşyalarına, hatta külliye içerisindeki yapılara işlenen simgesel motiflere kadar on iki rakamı dikkat çekmektedir. Bu anlayış günümüz Bektaşî geleneğine de yansımakta ve on iki imam kültünün ne denli eskilere dayandığını bizlere göstermektedir.

Kaynakça

- Ak, M. (2019a). “19. yüzyılın son çeyreğinde İngiliz gezgin’in gözlemlerine göre bir Yörük beyi”, *Belgi Dergisi*, (18): 1671-1682.
- Ak, M. (2019b). “Batılı gezginlerin gözlemlerinde Yörük/Türkmen çadırları.”, *Türkiyat Mecmuası*, 29(2): 347-365.
- Ak, M. (2019c), “Halep’te bir gezgin ve gözlemlerinde Reyhanlı Türkmenleri.”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 47: 295-312.
- Âşıkpaşaoğlu, (1970). *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*. (Yay. Haz. Atsız), İstanbul: MEB Yayınları.
- Atasoy, N. (2016). *Derviş çeyizi Türkiye’de tarikat giyim-kuşam yarihi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Cuinet, V. (1892). *La Turquie d’Asie geographie administrative statistique descriptive et raisonnee de chaque province de l’Asie – mineure*. (ed. Ernest Leroux), Tome Premier, Paris.
- Mangaltepe, İ. (2005). *XIX. yüzyıl Fransız seyyahlarına göre Van*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Melikoff, İ. (2010). *Hacı Bektaş efsanesinden gerçeğe*. (Çev. Turan Alptekin), İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Ocak, A. Y. (1996a). *Türkiye’de tarihin saptırılması sürecinde Türk sūfliğine bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1996b). “Hacı Bektâş-ı Veli.”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 14: 455-458, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tanman, M. B. (1996). “Hacı Bektâş-ı Veli külliyesi.”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 14: 459-471, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ulusoy, A. C. (1986). *Hünkâr Hacı Bektaşî Veli ve Alevî-Bektaşî yolu*. Hacıbektaş: Akademi Yayınları.